

RENESSANCE

LITERATURA:

Blecha, I. *Filosofie*. Olomouc: Olomouc, 1998.

Garin, E. (ed.) *Renesanční člověk a jeho svět*. Praha: Vyšehrad, 2003.

Garin, E. *Filosof a mág*. In: Garin, E. (ed.) *Renesanční člověk a jeho svět*. Ibid., s.133–159.

Keller, J. *Dějiny klasické sociologie*. Praha: Slon, 2004

Rádl, E. *Dějiny filosofie, Starověk a středověk*. Olomouc: Votobia, 1998.

Rádl, E. *Dějiny filosofie, Novověk*. Olomouc: Votobia, 1999.

Todorov, T. *Cestovatelé a domorodci*. In: Garin, E. (ed.) *Renesanční člověk a jeho svět*. Ibid., s. 247–267.

Todorov, T. *Dobytí Ameriky. Problém druhého*. Praha: MF, 1996.

RENESSANCE

přechod ze středověku

TEORIE DLOUHÉHO STŘEDOVĚKU – Jacques LeGoff:

Renesance byla připravována již během středověku. Nelze tak snadno oddělit středověk a renesanci:

- návrat k antice již od 13. st.
- Machiavelský stát již od doby vlády Filipa Sličného konec 13. stol.
- četba se šíří dávno před Guttenbergem
- na přelomu 12./13. se již jedinec projevuje stejně významně jako v Itálii quattrocenta

RENESSANCE

přechod ze středověku

Předpoklady:

- důraz na individualitu a konkrétní věci již v pozdní scholastice (13. st.)
- ocenění empirické zkušenosti a 1. experimenty (Roger Bacon, 1214-1294)
- rozpojení svazku vírou a rozumem, rozum nemůže pochopit stvoření, ale za to je schopen výsledky prakticky využít
- posílení nominalismu => lidské poznání není poznání řádu přírody (Božího stvoření), ale je lidským uchopením Božího tajemství

RENESSANCE

KULTURNĚ SOCIÁLNÍ ZMĚNY

- mechanizace – Leonardo da Vinci vytváří létající stroje, mechanické hračky, objevuje se žentour
- 1. pitvy – např. Michelangelo Buonarroti => 1628 William Harvey důkaz krevního oběhu
- víra v pokrok – předpoklad lineární čas
- námořní plavby => poznání přírody
  - 1453 Turky dobyta Byzantská říše
  - přetnuty obchodní cesty do Číny (hedvábná stezka) a do Indie
  - hledání nových cest

Cestovatelé a domorodci

VZTAH EVROPANŮ K NOVĚ OBJEVENÝM ETNIKŮM – projikování známého na neznámé, mnoho cestopisů => ovlivnily představivost a kulturní obzor Evropanů

1) Kolumbus – mořeplavec

- motiv:
  - objevit novou cestu do Číny (Khataje)
  - získat prostředky na dobytí Jeruzaléma (Božího hrobu) – navázání na křížové výpravy středověku
- četba se stala prostředkem, jakým soudil svět kolem sebe
  - hledal Ráj
  - všude pátral po příšerách, které se vyskytovaly běžně v tehdejších cestopisech

Cestovatelé a domorodci

1) Kolumbus

- dokáže velmi dobře poznávat a interpretovat přírodu => úspěchy v mořeplavbě, v přežití v cizím prostředí
- špatné poznání domorodců, hodnotí je podle své četby a představ, 2. fáze:
  - obdivná: nahota domorodců ho vede k přesvědčení, že jsou to potomci Adama před pádem => musí být blízko ráje
  - „pragmatická“: chce domorodce obrátit na víru, rozhodne se obsadit jejich území násilím => Indiáni = otroci

„...Dopravci by mohli dostat zaplaceno kanibalskými otroky, což jsou lidé divocí, ale dobře stavění a bystří, kteří zbaveni své nelidskosti, budou těmi nejlepšími možnými otroky...“ (cit. dle Todorov, s. 253)

Cestovatelé a domorodci

2) Amerigo Vespucci – spisovatel

- jak je možné, že je po něm pojmenována Amerika, nebyl ani vedoucím výprav, ani jejich hrdinou
- když se připravovaly mapy „Nového světa“ byly jeho cestopisy byly nejznámější
- velký literární talent, na rozdíl od Kolumba znal a využíval zákony rétoriky (obnovený zájem o antickou kulturu)
- Amerigo (x Kolumba) chce pobavit, proto přehání, oslovuje adresáty, neustále udržuje čtenáře v napětí:

„...lidi, kteří byli horší nežli zvěř, jak Vaše Blahorodí brzy pochopí...“

- ➔ vytváří fantastický svět, který Evropané přebírají jako skutečný:

Cestovatelé a domorodci

- nahota domorodců, nezvyklý sociální a partnerský život
- kanibalismus – výběr tohoto tématu byl záměrný celá renesance byla přeplněna obrazností lítých divochů-kanibalů
- sexualita – na rozdíl od Kolumba, který pravděpodobně pravdivě tvrdí, že manželé měli jen jednu manželku, Vespucci: indiánské ženy jsou chlípné, touží po sexuálním uspokojení, nechávají penis svých manželů uštknout, ten nateče a praskne, a tak se z manželů stávají eunuši, mohou-li indiánky kopulovat s křesťany, jsou zcela přemoženi svou chlípností, spustí se a samy se nabízejí“ (cit. dle Todorov, s. 256)
- vše zakončuje tak, aby čtenáře ještě více napínal a nutil ho, aby si sám představoval horší věci.

„... ,Musím z ostychu zatajit nástroje, kterých používají, aby ukojily svou neřest.‘ Znamý způsob, jak podnítit čtenářovu fantazii...“ (Tamtéž)

Evropské pojetí domorodců ovlivněno literárně zdatně podanou fantazií, nikoli skutečností!

Cestovatelé a domorodci

3) Hernán Cortés – dobyvatel

- velice propracovaný způsob získávání informací – první co udělal sháněl si (x Kolumba) člověka schopného překládat
- velice podrobně znal mimiku a symbolické významy předmětů Aztéků
- měl síť domorodých informátorů
- využíval informací o rozhádanosti jednotlivých skupin, dělal ze sebe osvoboditele jedněch od druhých
- pracoval s neznalostí Indiánů: tvrdil jim, že o jejich pohybu ví díky buzole (nikoli od svých informátorů), zahrabával těla mrtvých koní, aby v Indiánech podpořil pocit, že koně jsou nesmrtelní

Cestovatelé a domorodci

3) Hernán Cortés – dobyvatel

- jako první v dobytých městech bořil chrámy – ničil symbolickou jednotu obyvatel
- zbraně používal často symbolicky – nechal postavit obrovský nefungující vrhací stroj, který Indiány děsil, střílel z děl ze stejného důvodu
- využil Aztéckého mýtu o bílém bohu Quetzalcoatlu, který odplul, aby se jednou vrátil → Quetzalcoatl = Karel V. (1500–1558); Indiáni ztotožnili Q. s Cortésem samotným

FILOZOFIE

- filozofie přestala mít tak těsnou vazbu na teologii
- proniká do ní více a více prvků z starověku – novoplatonismus (Marsilio Ficino), stoicismus, skepticismus (Pierre Charron, Michel de Montaigne)
- odpoutává se od univerzit, které zůstávají prodchnuté scholastickou metodou výuky
- bohatí šlechtici zakládají své akademie, př. v pol 15. stol. Florentská akademie byla založena (založil Cossimo Medici, působili zde byzantští vzdělanci, kteří byli pozváni do Florencie po dobytí Byzance, později Marsilio Ficino, Pico della Mirandola)
- důraz na latinu, vzniká jazyková analýza jako nutný nástroj pochopení nejen filozofického díla, např. Lorenzo Valla, tzv. „gramatikové“

FILOZOFIE

- nechali se jimi inspirovat i filozofové Erasmus Rotterdamský
- hledání pravdy již nebylo závislé na Zjevení
- kritika doslovného pojmání Bible
- výsměch „kněžskému duchu s obhroublým věděním“ (cit dle Garin, s. 144)
- filozofie se úzce provazuje s tzv. přírodní magií (schopností ovládat přírodu), v níž se odrážely myšlenky hermetismu a astrologie – obé založené na myšlence vzájemné souvislosti celého kosmu a jednotlivce, jedinec je kosmos v malém, proto může existovat vztah mezi konstelacemi hvězd a člověkem, mezi jeho charakterem atd.

REFORMACE

- rozbujeý papežský stát, mnoho válek, rozmařilý život papežů, odpustky
- kritika katolické církve – Viklef, Hus
- Martin Luther (1483–1546)
  - 95 tezí kritiky církve, které se rozšíří
  - Wormský edikt – klatba,
  - církve není jediným prostředkem mezi člověkem a Bohem
  - každý může číst Bibli, nepotřebuje prostředníka (překlad Bible do Němčiny – základ moderní němčiny)
  - zakládá a buduje s Melanchtonem novou instituci církve (tzv. Augsburské vyznání)
  - později jej následují další Thomas Münster,
  - Kalvin – ženeva → kalvinismus
  - zač. 17. stol. 30. letá válka

Weber o duchu kapitalismu

(Keller, 2004, s. 237–290)

Jak je možné, že se městské myšlení během 18. a 19. st. rozšířilo na většinu obyvatel??

[téměř 80% lidí žilo na vesnicích]

Weber: *Protestantská etika a duch kapitalismu*

(1904/05)

V čem spočívala úspěšnost anglosaského podnikatele?

Protestantská etika (Weber zkoumal kalvinismus, pietismus, metodismus, sekty novokřtěnců)

Weber o duchu kapitalismu

(Keller, 2004, s. 237–290)

- vycházel ze statistik, že protestanti jsou v podnikání obecně úspěšnější než katolíci
- nikoli proto, že by byli více obrázeni k tomuto světu – protestanté obecně žijí více intenzivním životem

Duch kapitalismu – k dokreslení krédo Benjamina Franklina:

- každou minutu podříd' vydělávání peněz
- úzkostlivě omuzuj své zbytečné výdaje
- získej u druhých důvěru a výhodný finanční kredit

Odkud tento étos??

Weber o duchu kapitalismu

(Keller, 2004, s. 237–290)

Zesvětštělý a automatizovaný projev etiky povolání v kalvinismu.

- velice úzký vztah mezi vírou a pozemským jednáním
- učení o predestinaci: existuje pár vyvolených, ostatní jsou zatracení
- nikdo neví, zda jej Bůh vyvolil či nikoli
- pocit opuštěnosti a osamělosti → nutková potřeba zahánět tuto otázku
- usilovná a nepřetržitá práce konaná pro větší slávu Boha
- jakékoli polevení otevírá dveře ďábelským pochybnostem
- usilovaná práce jako prostředek spásy, selhání by byl důkaz, proč je člověk zatracen, není hoden Božího povolání

Weber o duchu kapitalismu

(Keller, 2004, s. 237–290)

- stejný princip již u mnišských (katolických) řádů středověku
- ale protestantismus tento étos intenzifikoval a rozprostřel po celé společnosti

Pozn. Katolicismus obecně (alespoň ve svém učení, př. Tomáš Akvinský) odsuzoval a sankcionizoval ziskovou činnost, půjčování peněz

- protestantský étos omezoval konzum
- vydělávat neutráct
- podpora **akumulace kapitálu** = podmínka vzniku prostředí vhodného pro vznik kapitalismu